

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.764:342.34
DOI: 10.33663/1563-3349-2026-100-6
ISSN 1563-3349

Г. В. ЛАВРИК
І. В. БАННИЙ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДО РОЗУМІННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБОРОНИ
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ
ВОЙОВНИЧОЇ ДЕМОКРАТІЇ**

Розглянуто теоретико-методологічні підходи до розуміння заборони політичних партій в Україні крізь призму формування і застосування концепції войовничої демократії, також відомої як «обороноздатна демократія», а в міру спорідненості з нею будь-якого варіанту конституційного дизайну, спрямованого на захист конституціоналізму, як «войовничий конституціоналізм». В доктринальному обґрунтуванні концепції войовничої демократії виявлено і викладено формулювання, які стосуються нагальності завдань з формування підвалин забезпечення демократії засобами боротьби з діями та діяльністю, які скасовують або неналежним чином обмежують здійснення окремих основоположних фундаментальних громадянських і політичних прав, як то права на свободу асоціації (об'єднання), введення заборони політичної діяльності.

Проаналізовано роздуми прихильників розкриття стану войовничої демократії як обороноздатної демократії, для яких виправданим та очі-

© ЛАВРИК Галина Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі; ORCID: 0000-0001-5331-4327; e-mail: lavrykg@gmail.com

© БАННИЙ Ігор Володимирович – аспірант Київського університету права НАН України; ORCID: 0009-0004-5361-0002; e-mail: bannyi1994@gmail.com

куваним є формулювання щодо визнання необхідності боротьби із вже «усталеними ворогами», що є боротьбою проти темного минулого, та боротьби з расизмом, що є боротьбою за нормальне майбутнє, з використанням заходів іншого характеру, які залежно від інтерпретації основоположних конституційних цінностей – людської гідності, свободи, рівності, верховенства права, розглядаються, зокрема, в аспекті етики та чеснот політичної діяльності

Ключові слова: концепція войовничої демократії, заборона політичних партій, права людини та основоположні свободи, практика Європейського суду з прав людини, протидія агресії.

Lavryk Halyna, Bannyi Ihor. Theoretical and methodological approaches to understanding the legal basis for banning political parties in Ukraine through the prism of the concept of militant democracy

Theoretical and methodological approaches to understanding the ban on political parties in Ukraine are considered through the prism of the formation and application of the concept of militant democracy, also known as “defensible democracy”, and to the extent of its affinity with any variant of constitutional design aimed at protecting constitutionalism, as “militant constitutionalism”. In the doctrinal substantiation of the concept of militant democracy, formulations are identified and presented that relate to the urgency of the tasks of forming the foundations of ensuring democracy by means of combating actions and activities that abolish or inappropriately restrict the exercise of certain fundamental civil and political rights, such as the right to freedom of association (union), the introduction of a ban on political activity.

The reflections of supporters of revealing the state of militant democracy as a defensible democracy are analyzed, for whom the formulation of recognizing the need to fight against already “established enemies”, which is a fight against the dark past, and the fight against racism, which is a fight for a normal future, using measures of a different nature, which, depending on the interpretation of fundamental constitutional values – human dignity, freedom, equality, the rule of law, are considered, in particular, in the aspect of ethics and virtues of political activity, is justified and expected.

Key words: concept of militant democracy, ban on political parties, human rights and fundamental freedoms, case law of the European Court of Human Rights, counteraction to aggression.

Вступ. Традиція поділу демократичних держав Заходу на два типи: так звані «войовничі демократії», або «озброєні» чи «демократії, що здатні себе захистити» (нім.: Wehrhafte Demokratie, streitbare Demokratie, англ. fortified democracy, militant democracy, defensive democracy, democracy capable of defending itself) і «процедурні демократії» [1, с. 411], який визрівав в рамках різних

юрисдикцій і правових (правничих) систем та еволюціонував в результаті впливу конкретних, складних процесів і явищ, стала визначальною для формування в сучасному світі підвалин «забезпечення демократії засобами боротьби з діями та діяльністю, які знищують або неналежним чином обмежують основні права і свободи, незалежно від того, чи ці дії або діяльність здійснюються «державою», «групою» або «особою»» («Бірсан проти Румунії» (*Bîrsan v. Romania*) (ухв.), 2016, § 68) [2]. В країнах «войовничої демократії» з притаманною їм стурбованістю захистом основних цінностей обстоюється думка про введення заборон щодо політичної діяльності й виступів, скерованих проти демократичних принципів, а в державах «процедурної демократії» прийшли до відсутності будь-яких обмежень на політичну дискусію і висловлювання думок, включаючи виступи, що спрямовані проти існуючого конституційного ладу [1, с.412].

Метою статті є з'ясування теоретико-методичних підходів до розуміння правових засад заборони політичних партій крізь призму формування і застосування концепції войовничої демократії як однієї із найбільш репрезентативних концепцій такого розуміння у вітчизняній і зарубіжній демократичній традиції.

Стан розробки проблеми та методи дослідження. Найпоширеніші у світі теорії і концепції демократії й демократизації актуалізують необхідність міждисциплінарних досліджень проблем захисту країни від загроз, які ставлять під сумнів самі демократичні принципи. Напрацювання таких вітчизняних і зарубіжних правників, політологів, соціологів, як Ю. Барабаш., Г. Берченко, О. Гришук, Є. Гутман, А. Нінет, М. Савчин, С. Фойгт, містять результати пошуку, що ґрунтується на визнанні необхідності правового обмеження демократичних свобод з метою ізоляції демократичних режимів від загроз повалення з використанням інструментарію войовничої демократії; відображають значні зусилля з розробки способів цілеспрямованого використання такого інструментарію з урахуванням емпіричного досвіду, здобутого в період агресії російської федерації проти України.

Втім своєї актуальності не втрачають теоретико-методологічні підходи, які сприяють підтвердженню легітимності (пропорційності) мети й підставності правообмежувальної діяльності та не ставлять під сумнів незмінованість ключових цінностей, покладе-

них в основу унормування принципів свободи об'єднання, свободи діяльності політичних партій.

Концептуально-методологічне підґрунтя дослідження теоретико-методологічних підходів до розуміння правових засад заборони політичних партій становлять вихідні, засадничі ідеї найвідоміших прихильників вельми актуальної в 1930-х роках у Німеччині наукової течії, в розвиток якої К. Льовенштайн у двох статтях, опублікованих під назвою «Войовнича демократія та фундаментальні права» в журналі з політології *American Political Science Review* коротко узагальнює різні заходи, що вживалися європейськими урядами для запобігання захопленню влади фашистськими рухами.

Всебічне опрацювання концепції войовничої демократії К. Льовенштайном, К. Маннгеймом та їхніми послідовниками зумовлює підбір та застосування як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження правових засад заборони політичних партій, зокрема порівняльно-правового методу. За посередництва контент-аналізу відповідних наукових праць вдалося виявити та інтерпретувати закономірності трансформації войовничої демократії в стані обороноздатної демократії, з'ясувати вплив таких закономірностей на створення комплексного набору інституцій, який може бути як національним, так і міжнародним, що претендує на легітимну роль у формуванні та просуванні обороноздатної демократії. Завдяки пізнанню змісту юридичних норм у процесі їхнього тлумачення-з'ясування на різних етапах формування і застосування войовничої демократії, а також узагальненню судової практики вдалося розпізнати існування в межах наявного інструментарію конституційної демократії цілком легальних засобів заборони, скасування реєстрації політичних партій та надати їм актуальних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Події Першої світової війни, поява нових, пов'язаних із загрозами національній безпеці викликів, породжували ідеї про те, що демократія повинна вміти себе захистити. Професор і завідувач кафедри порівняльного конституційного права юридичного факультету Копенгагенського університету (Данія) А. Нінет стверджує, що у німецькому конституційному праві войовнича демократія захищає ліберальний демократичний порядок (*freiheitlich-demokratische Grundordnung*), що такий

захист стає навіть важливішим, коли політичні партії зміцнюють свою гегемонію в політиці і стають посередниками у державних конституційних органах [3, с. 23]. За його словами, ще у 1930-х роках соціологи К. Льовенштайн і К. Маннгайм роздумували про демократичне поняття, яке вони називали *streitbare Demokratie* і яке можна згрубувати перекласти як *войовнича демократія* [3, с. 23]. У 1937 році К. Льовенштайн у двох статтях, опублікованих під назвою «Войовнича демократія та фундаментальні права» в журналі з політології *American Political Science Review* [4; 5], коротко описує різні заходи, що вживалися європейськими урядами для запобігання захопленню влади фашистськими рухами [6, р. 379]. Систематичного оцінювання та підтримки зазнають найвідоміші із таких заходів, а саме: заборона всіх політичних угруповань, які підпадають під загальну категорію підривної партії, незаконного об'єднання або організації, ворожої держави; обмеження свободи зібрань [7].

Міцно вкорінене в Основоположному законі Федеративної Республіки Німеччина (нім. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*) та її подальшому тлумаченні Федеральним конституційним судом Німеччини поняття *войовничої демократії* переживає відродження в останні роки серед політологів та юристів по обидва боки Атлантики [6, р. 380]. *Войовнича демократія* постає як така, що дозволяє обмежувати свободу слова, політичну участь і політичний плюралізм, не змінюючи ключових цінностей [3, с. 24]. Більше того, обмеження деяких основоположних прав видається обґрунтованим захистом демократичної системи [3, с. 24]. В цьому вбачається демократичний парадокс, зумовлений конфліктом двох ідей – скоріше, як на нашу думку, демократичний парадокс, що ґрунтується на компромісі двох ідей [8, с. 49]. «По-перше, ідея про те, що демократія базується на вільному ринку ідей, на якому кожна сторона має право висловлювати свою думку і бути залученою на рівних правах з іншими сторонами, а, з іншого боку, ідея про те, що демократія має право захищатися від ворогів» [3, с. 24].

У контексті доктринального обґрунтування концепції *войовничої демократії* в Україні як демократії правового обмеження демократичних свобод з метою ізоляції демократичних режимів від загроз повалення з використанням інструментів конституцій-

ної демократії та цілком легальних засобів [9, с.10], розкриття її стану як обороноздатної демократії, виправданим та очікуваним є формулювання щодо визнання необхідності боротьби із вже «усталеними ворогами», що є боротьбою проти темного минулого, та боротьби з рашизмом, що є боротьбою за нормальне майбутнє [10, с. 55]. По суті, маємо формулювання щодо невідкладного реагування, в першому випадку, на загрозу, що виходить зсередини суспільства, яке може страждати на колективний нарцисизм, тоді як у випадку з рашизмом – на виклик, що виходить ззовні й має конкретні географічно окреслені межі [10, с.55].

Прикметним є те, що перелік впізнаваних у межах інструментарію захисту конституційної демократії заходів [11, с.77; 12, с. 98-99] доповнюється заходами іншого характеру, які залежно від інтерпретації основоположних конституційних цінностей – людської гідності, свободи, рівності, верховенства права, розглядають в трьох аспектах, зокрема, в аспекті етики та чеснот політичної діяльності. У фокусі уваги тут перебувають судові процеси проти Компартії України, відсутність судового процесу щодо засудження злочинів комуністичного тоталітарного режиму проти України, як, власне, і млявість у застосуванні інструментів обороноздатної демократії з боку компетентних органів влади щодо партій та організацій, які вели відверту підривну діяльність і навіть заперечували у своїх документах суб'єктність України [13, с. 12, 24-25].

Утвердження свободи як фундаментальної цінності дієвої конституційної демократії, однієї з передумов розвитку та соціалізації особи, окремого конституційного права – основоположного і такого, що потребує посилення гарантій захисту [14] визначає спрямованість вітчизняних досліджень на виявлення, зокрема, предметної сфери загальнодозвільного типу юридичного регулювання, яка поряд із різними проявами свободи обумовлюється свободою об'єднання, свободою політичної діяльності [15, с. 72], та віднесення до розгляду єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні питання сумісності легітимної мети та практики політичної діяльності, а точніше, питання легітимності мети й підставності законодавчого засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборони пропаганди їхньої символіки в очікуванні застосування,

передусім щодо прав політичних партій, «індивідуалізованої справедливості в її іпостасі домірності» [16, с.158].

У Рішенні Конституційного Суду України від 16 липня 2019 року № 9-р/2019 щодо конституційності Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року, в якому цей закон визнається конституційним, викристалізоване і фактично відшліфоване практикою Європейського суду з прав людини (справа «Фогт проти Німеччини» (Vogt v. Germany), 7851/91, 28 вересня 1995 року §51, §59 [17]; справа «Партія Рефак (Партія добробуту) та інші проти Туреччини» (Refah Partisi (The Welfare Party) and others v. Turkey), 41340/98, 41342/98, 41343/98, 41344/98, 13 лютого 2003 року, § 99 [18]; справа «Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини» (United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey), 133/1996/752/951, 30 січня 1998 року, § 32 [19]; справа «Самсін проти України» (Case of Samsin v. Ukraine), 3897719, 14 жовтня 2021 року, § 22 [20]) питання здійснення державою конкретних заходів з метою захисту стабільності демократичного конституційного ладу, обґрунтовується з урахуванням того, що кожного разу, коли держава вважає за потрібне посилатися на принцип «демократії, здатної захистити себе», щоб виправдати втручання в права особи, вона має зважено оцінювати межі й наслідки передбачених заходів задля дотримання зазначеної рівноваги [21]. Цілоком вдалою є підбірка позицій Європейського суду з прав людини [22] на підтвердження цієї тези як, власне, і підтвердження легітимності мети й обґрунтованості підставності, покладених в основу правообмежувальної діяльності концепцією войовничої демократії в стані обороноздатної демократії.

Висновки. Отже, розмірковуючи над теоретико-методологічними підходами до розуміння правових засад заборони політичних партій в Україні та налаштовуючись на їх подальший детальний огляд, з поміж багатьох концепцій у теорії демократії ми схильні зупинитися на здобутках концепції войовничої демократії.

У своєму доктринальному обґрунтуванні з урахуванням стану демократії, здатної захистити себе, а віднедавна ще й можливої реакції Європейського Союзу на відступ держав-членів ЄС від демократичного курсу, ця концепція залишається відданою погля-

дам, які стосуються досягнення стандартів у сфері захисту, зокрема політичних, прав людини та основоположних свобод, а також комплексного набору інституцій – який може бути як національним, так і міжнародним, що претендує на легітимну роль у формуванні та просуванні обороноздатної демократії.

Особливо прийнятними для вирішення нашого дослідницького завдання є спроби привернути увагу до існування в межах наявного інструментарію конституційної демократії та цілком легальних засобів заборони, скасування реєстрації політичних партій та своєрідних найпростіших рецептів щодо того, як вони мають здійснюватися на умовах, необхідних для збереження ідеалу свободи об'єднання, свободи політичної діяльності.

1. Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці: підруч. / за заг. ред. Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчина; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2025. 528 с. 2. Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Заборона зловживання правами. 2025. Пункт 8. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/chr-ks/guide_art_17_ukr 3. Нінет Антоні Абат. Конституційний краудсорсинг, спрямований на примирення народу і аристократії. *Український часопис конституційного права*. 2017. №1. С. 19-32. 4. Loewenstein, Karl. 1937. «Militant Democracy and Fundamental Rights, I,» *American Political Science Review*, Cambridge University Press, vol. 31(3), pages 417-432, June. 5. Loewenstein, Karl, 1937. «Militant Democracy and Fundamental Rights, II,» *American Political Science Review*, Cambridge University Press, vol. 31(4), pages 638-658, August. 6. Cutmann, J., Voigt, S. (2023) Militant constitutionalism: a promising concept to make constitutional baskliding less likely?, *Public Choice*. Springer, vol. 195(3), pages 377-404, June. 7. Левенштайн К. Войовнича демократія та фундаментальні права. *Правова спадщина. Український часопис конституційного права*. 2024. №2. С. 76-99. 8. Банний І.В. Теоретичні підходи до розуміння заборони політичних партій і громадських організацій як вияву войовничої демократії. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 49-53. 9. Савчин М. Вступ, або Чинники трансформації конституційного права в умовах війни. *Право України*. 2023. № 1. С. 9-11. 10. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (на досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023. № 1. С. 54-73. 11. Савчин М. Порівняльне конституційне право. Київ: Ваіте, 2020. 462 с. 12. Гришук О.В. Конституційні цінності та принципи в рішеннях Конституційного Суду України; особливості в умовах воєнного стану та загроз національній безпеці. *Вісник Конституційного Суду України*. 2022. № 5-6. С. 96-106. 13. Савчин М. Руссо-українська війна та трансфор-

мація конституційного права. *Право України*. 2023. №1. С. 12-53.

14. Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року №4р/2019. URL: https://ccsu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_p_2019.pdf

15. Ярошенко О. М., Синчук С. М., Раданович Н. М. Загальнодозвільний тип юридичного регулювання і практика Конституційного Суду України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29, № 4. С. 66–92.

16. Рабінович С. П., Томіна О. В. Зважування конституційних цінностей в умовах війни. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матер. наук. семінару (21 червня 2024 р.)* / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 157-160.

17. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Фогт проти Німеччини» (Vogt v. Germany), заява № 17851/91, Постанова Великої палати від 28 вересня 1995 року. HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-62559%22%5D%7D>

18. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Партія Рефак (Партія добробуту) та інші проти Туреччини» (Refah Partisi (The Welfare Party) and others v. Turkey): заяви № 41340/98, № 41342/98, № 41343/98 та № 41344/98, Постанова Великої палати від 13 лютого 2003 року. HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60936%22%5D%7D>

19. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини» (United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey): заява № 133/1996/752/951. Постанова Великої палати від 30 січня 1998 року. HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58128%22%5D%7D>

20. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Самсін проти України» (Case of Samsin v. Ukraine): заява № 3897719. Постанова Великої палати від 14 жовтня 2021 року. HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-217133%22%5D%7D>

21. Рішення Конституційного Суду України від 16 липня 2019 року № 9-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-19#Text>

22. Гришук Оксана. Європейські правові цінності. URL: https://pravo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Hryshchuk-Oksana_Ievropeiski_pravovi_tsinnosti.pptx.pdf

References

1. Publichne pravo: suchasni doktryny v sudovii ta pravozastosovnii praktysii: pidruch. [dlia здобувачів вищої освіти другого (магістер.) рівня вищої освіти haluzi znan D «Biznes, administruvannya ta pravo» spets. D 8 «Pravo» та D 9 «Mizhnarodne pravo»] / za zah. red. T. M. Slinko, L. I. Letnianchyna; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv: Pravo, 2025.528 s. **2.** Posibnyk zi statii 17 Konventsii pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod. Zaborona zlovzhyvannia pravamy. 2025. Punkt 8. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_17_ukr **3.** Ninet Antoni Abat. Konstytutsiynyy kraudsorsynh, spriamovanyy na prymyrennia narodu i arystokratii. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2017. № 1.

S. 19-32. **4.** Loewenstein, Karl. 1937. «Militant Democracy and Fundamental Rights, I,» *American Political Science Review*, Cambridge University Press, vol. 31(3), pages 417-432, June. **5.** Loewenstein, Karl, 1937. «Militant Democracy and Fundamental Rights, II,» *American Political Science Review*, Cambridge University Press, vol. 31(4), pages 638-658, August. **6.** Cutmann, J., Voigt, S. (2023) *Militant constitutionalism: a promising concept to make constitutional backsliding less likely?*, *Public Choice*. Springer, vol. 195(3), pages 377-404, June. **7.** Levenshtain K. *Voiovnycha demokratsiia ta fundamentalni prava. Pravova spadshchyna. Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2024. № 2. S. 76-99. **8.** Bannyi I.V. *Teoretychni pidkhody do rozuminnia zaborony politychnykh partii i hromadskykh orhanizatsii yak vyjavu voiovnychoi demokratsii. Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2023. № 1. S. 49-53. **9.** Savchyn M. *Vstup, abo Chynnyky transformatsii konstytutsiinoho prava v umovakh viiny. Pravo Ukrainy*. 2023. №1. S. 9-11. **10.** Barabash Yu and Berchenko H, 'Can Democracy Protect Itself in Conditions of War? (On the Experience of State Building During Russian Aggression)' (2023) *1 Law of Ukraine* 54. **11.** Savchyn M. *Porivnialne konstytutsiine pravo*. Kyiv: Vaite, 2020. 462 s. **12.** Hryshchuk O.V. *Konstytutsiini tsinnosti ta pryntsypy v rishenniakh Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy; osoblyvosti v umovakh voiennoho stanu ta zahroz natsionalnii bezpetsi. Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2022. № 5-6. S. 96-106. **13.** Savchyn M, 'Russo-Ukrainian War and the Transformation of Constitutional Law' (2023) *1 Law of Ukraine* 12. **14.** *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 13 chervnia 2019 roku №4 r/2019*. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_p_2019.pdf **15.** Yaroshenko O. M., Synchuk S. M., Radanovych N. M. *Zahalnodozvilnyi typ yurydychnoho rehuliuвання i praktyka Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2022. T. 29, № 4. S. 66–92. **16.** Rabinovych S. P., Tomina O. V. *Zvazhuvannia konstytutsiinykh tsinnosti v umovakh viiny. Konstytutsiini prava i svobody liudyny ta hromadianyna v umovakh viiny ta pisliavoiennyi period: materialy naukovoho seminaru (21 chervnia 2024 r.) / upor. D. Ye. Zabzaliuk, M. V. Kovaliv, M. T. Havrylytsiv, N. Ya. Lepish*. Lviv: LvDUVS, 2024. S. 157-160. **17.** *Yevropeyskyi sud z prav liudyny. Rishennia u spravi «Fogt proty Nimechchyny» (Vogt v. Germany), zaiava № 17851/91, Postanova Velykoi palaty vid 28 veresnia 1995 roku. HUDOC (ECtHR)*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-62559%22%5D%7D> **18.** *Yevropeyskyi sud z prav liudyny. Rishennia u spravi «Partiia Refakh (Partiia dobrobutu) ta inshi proty Turechchyny» (Refah Partisi (The Welfare Party) and others v. Turkey): zaiavy № 41340/98 , № 41342/98, №, 41343/98 ta № 41344/98, Postanova Velykoi palaty vid 13 liutoho 2003 roku. HUDOC (ECtHR)*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60936%22%5D%7D> **19.** *Yevropeyskyi sud z prav liudyny. Rishennia u spravi «Ob'iednana komunistychna partiia Turechchyny ta inshi proty Turechchyny» (United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey): zaiava № 133/1996/752/951. Postanova Velykoi palaty vid 30 sichnia 1998 roku.*

HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-58128%22%7D> 20. Yevropeiskyi sud z prav liudyny. Rishennia u spravi «Samsin proty Ukrainy» (Case of Samsin v. Ukraine): zaiava № 3897719. Postanova Velykoi palaty vid 14 zhovtnia 2021 roku. HUDOC (ECtHR). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-217133%22%7D> 21. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 16 lypnia 2019 roku № 9-r/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-19#Text> 22. Hryshchuk Oksana. Yevropeiski pravovi tsinnosti. URL: https://pravo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Hryshchuk-Oksana_levropeiski_ppravovi_tsinnosti.pptx.pdf

Lavryk Halyna, Bannyi Ihor. Theoretical and methodological approaches to understanding the legal basis for banning political parties in Ukraine through the prism of the concept of militant democracy

Theoretical and methodological approaches to understanding the ban on political parties in Ukraine are considered through the prism of the formation and application of the concept of militant democracy, also known as “defensible democracy”, and to the extent of its affinity with any variant of constitutional design aimed at protecting constitutionalism, as “militant constitutionalism”. In the doctrinal substantiation of the concept of militant democracy, formulations are identified and presented that relate to the urgency of the tasks of forming the foundations of ensuring democracy by means of combating actions and activities that abolish or inappropriately restrict the exercise of certain fundamental civil and political rights, such as the right to freedom of association (union), the introduction of a ban on political activity.

Through a comprehensive study and content analysis of the scientific works of K. Loewenstein, K. Mannheim and their followers, the patterns of transformation of militant democracy were identified and interpreted, taking into account its status as a democracy capable of defending itself, and recently also the possible reaction of the European Union to the retreat of EU member states from the democratic course. The impact of such patterns on the creation of a complex set of institutions - which can be both national and international – claiming a legitimate role in the formation and promotion of a defensible democracy was clarified.

The reflections of supporters of revealing the state of militant democracy as a defensible democracy are analyzed, for whom the formulation of recognizing the need to fight against already “established enemies”, which is a fight against the dark past, and the fight against racism, which is a fight for a normal future, using measures of a different nature, which, depending on the interpretation of fundamental constitutional values – human dignity, freedom, equality, the rule of law, are considered, in particular, in the aspect of ethics and virtues of political activity, is justified and expected.

Thanks to the knowledge of the content of legal norms in the process of their interpretation and clarification at various stages of the formation and application

of militant democracy, as well as the generalization of the practice of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights, it was possible to formulate an attitude towards the completely legal means of banning and canceling the registration of political parties existing within the current toolkit of constitutional democracy, and to give them relevant characteristics.

Key words: concept of militant democracy, ban on political parties, human rights and fundamental freedoms, case law of the European Court of Human Rights, counteraction to aggression.

Дата першого надходження рукопису до редакції: 30.03.2026 р.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 07.04.2026 р.

Дата публікації: 28.04.2026 р.